

OCENE – ZAPISKI – POROČILA – GRADIVO

BOROVE JEZIKOSLOVNE PREMISE NJEGOVE VENETSKE TEORIJE*

V proučevanju razvoja jezikov je le malo katera tema še prepirnejša od vprašanja njihove jezikovne predzgodovine. To se navadno pretresa na podlagi navidezne zunanje podobnosti oz. podobnosti manjšega števila posameznosti iz kakega sicer nepoznanega jezika, spravljenih – zgolj na podlagi starodavnih zapisov, ki jim glasovne vrednosti vselej ne poznamo – v zvezo s kakim poznanim jezikom, tako da dostikrat zares gre za (če parafraziramo Ernsta Pulgrama) »travestijo poštenega primerjalnega jezikoslovja« (Pulgram 1958: 181). Šavli-Borova knjiga v nemščini* Naši predniki Veneti (dalje Šavli-Bor 1988) in njena slovenska dvojnica, Bor-Šavli-Tomažičevi Veneti naši davni predniki (dalje Bor-Šavli-Tomažič 1989), se žal zelo dobro prilagata temu opisu tovrstne jezikovne paleontologije. Njuna tvorca, Jožko Šavli, socioekonomist po izobrazbi in ljubiteljski zgodovinar, in slavist Matej Bor, poklicni pesnik in pisatelj, član Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, se s tem projektom ukvarjata zdaj že več let, prvi z njegovimi ideološkimi in zgodovinskimi razsežnostmi, drugi z njegovimi jezikovnimi vzolzi in zankami. Obravnavani dve knjigi predstavljata dvoje neenakih različkov njunega razpravljanja o problemu: slovenska izdaja (Bor-Šavli-Tomažič 1989) je v primeri z nemško nekoliko manj zadržana v ponujanju drznih konjunktur in rahlo preoblikovana glede razporedbe poglavij. Jožka Šavlija delež v nemški izdaji je poglavje Na sledeh Venetov (Auf die Spuren der Veneter, str. 11–175), Mateja Bora pa esej Jezik Venetov (Die Sprache der Veneter, str. 179–356). Vloga založnika in urednika Ivana Tomažiča v obeh knjigah je poročilo o naklonjenih odzivih in komentarjih k Šavli-Borovim podmenam (Meinungen und Kommentare, str. 359–407). Pri našem tukajšnjem prikazu se bomo osredinili na Borovo obravnavo venetskih napisov in njihovega razmerja do slovenščine (kakor je razgrnjena v nemški knjigi, Šavli-Bor 1988, na izdajo Bor-Šavli-Tomažič 1989 pa se bomo sklicevali samo občasno, da bi dopolnili obvestila v Šavli-Boru 1988). Razlog za to omejitev je dokaj očiten: Izrazito jezikovna dokazila, predložena v podporo Šavlijevih in Borovih predpostavk, kličejo po splošnem pregledu in pretresu dejstev in metodologije, uporabljenih pri jezikoslovnem obravnavanju argumentacije, in po pomeritvi ob standardna merila, zahtevana za verodostojno jezikoslovno utemeljevanje. Taka kritična premotritev jezikoslovnega aparata Šavli-Borovega razpravljanja je torej, po našem prepričanju, predpogoj kakršni koli resni razpravi o katerem koli drugem vidiku njune venetoslovenske etnogenetične predpostavke in bo eden od glavnih ciljev pričujoče ocene.¹

* Jožef Šavli in Matej Bor: Unsere Vorfahren die Veneter. Jožef Šavli: Auf den Spuren der Veneter, str. 9–175; Matej Bor: Die Venetische Sprache, str. 177–356; Ivan Tomažič: Meinungen und Kommentare, str. 357–407. Dunaj: Editiones VENETI, 1988. 408 str. – Matej Bor, Jožko Šavli in Ivan Tomažič: Veneti naši davni predniki. Ljubljana: Editiones VENETI (Ivan Tomažič), Časopisno grafično podjetje Večer (Maribor), 1989. 527 str.

Vsi trije eseji v vsaki od knjig so tiskani kot poseben samozadosten del knjige, vsak s svojim kazalom. Borov esej edini ima seznam literature, žal natisnjen z mnogimi stvarnimi izpustki, napakami in nepopolnimi bibliografskimi podatki. V nemški izdaji pri Borovem poglavju manjkata seznam obravnavanih napisov in seznam v eseju obravnavanih besed in oblik. Paradoksalno so vsi napisi in vse besede in oblike, kar jih obravnavata obe knjigi, dane v Borovem idiosinkratičnem prepisu in členitvi (segmentaciji), brez opozorila na členitev in prepis, kakršna so predlagali G. A. Pellegrini, M. Lejeune, kaj šele R. S. Conway in M. S. Beeler, doslej vodilna izvedenca za venetske napise.

¹ O znanstvenosti, kar zadeva dejstva in zgodovinska načela v zvezi s tezami Šavlija, Bora in Tomažiča, o njihovi metodologiji in o samoprevari za njihovim zgodovinskim razmišljanjem je v sloven-

Glavne Borove postavke so: (1) Današnji Slovenci so potomci jadranskih Venetov iz venetske železnodobne kulture, imenovane »atestinska« (Šavli-Bor 1988: 218).² (2) Skupaj z jadranskimi Veneti so preživelih sesutje rimskega cesarstva in so po kasnejšem zlitju z vzhodnoslovanskimi plemeni zadobili svojo današnjo slovensko etnogenetsko identiteto (Šavli-Bor 1988: 222–223).³ (3) Stari venetski napisi (datirani v peto stoletje pr.n.š.) vsebujejo prvine slovanskega oblikoslovja in frazeologije, neposredno povezane z današnjo rabo v slovenščini oz. slovenskih narečjih (Šavli-Bor 1988: 347).⁴ Matej Bor trdi, da je na abecednih tablicah starodavnih Atest odkril – ključ do skrivnosti stare venetske slovnice,⁵ in ta podmena je predstavljena kot prelomnica v raziskovanju starih venetskih in slavovenetskih napisov.⁶

Naša pozornost je osredinjena na štiri vidike venetsko-slovenskega jezikovnega razmerja Borovega eseja, ti pa so: nekatera osnovna dejstva o venetskih napisih in njihovem jeziku; Borove sugestije o venetskem glasovju; njegova obravnava venetskega slovničnega gradiva; in kritična potrebnost stroge metodologije pri obravnavanju jezikovnih podobnosti med rodovno sorodnimi in nesorodnimi jeziki.

Za koordinate našega razpravljanja nam bodo isti dve avtoriteti za venetske napise, ki ju uporablja Matej Bor, tj. Giovan Battista Pellegrini (Pellegrini 1967) in Michel Lejeune (Lejeune 1974), ter trije najbolj znani ameriški opisni jezikoslovci, proučujoči venetščino: Robert Seymour Conway (Conway 1933), Joshua Whatmough (Whatmough 1934) in Madison Scott Beeler (Beeler 1949). Ne preseneča, da je med temi petimi strokovnjaki za venetščino precejšnja skladje, kar zadeva dva bistvena vidika njihove analize venetskih napisov: členitev na besede (segmentacijo) nepretrganega besedila napisov in slovnično

skem tisku izšlo kar precej konstruktivne kritike. Gl., na primer, razpravljanje Boga Grafenauerja, povzeto takole: »Tako naj povem, da je pri obeh« [tj. v Borovem in Šavlijevem pisanju] »težko govoriti o kakršnihkoli 'ugotovitvah', celo o 'hipotezi' ali 'teoriji' v znanstvenem smislu težko, ker se mora vsaka taka hipoteza ali teorija opirati na vsaj nekaj dokazanih dejstev. Oba pa se pri svojih mnenjih o začetkih slovenske zgodovine opirata samo na *trditve*, ki pač niso prav nič v skladu z znanstveno veljavnimi in v resnični znanosti kar brez ugovorov sprejetimi dejstvi in na njih slonečimi teorijami, pri tem pa sta v hudem nasprotju – in to tehta še več – s splošnimi metodološkimi načeli in prijemi tistih ved, na katerih področje se spuščata. Pri enem in drugem ne gre pri tem predvsem za zgodovino, marveč bi želela le iz enega dela preostankov, ki ga obravnava osamljeno in na *metodološko neustrezen* način, ki je tuj zgodovini in njeni metodi, bistveno spremeniti rezultate tistega zgodovinskega raziskovanja, ki se opira na vse vrste virov in skuša uporabiti njihove izpovedi po načelih in načinih uveljavljene znanstvene zgodovinske metode ob interdisciplinarnem upoštevanju vseh rezultatov drugih ved, ki jih je na kakršen koli način mogoče usoglasiti med seboj« (Grafenauer 1988a: 299). Prim. še Grafenauer 1988b, z navedbo dokaznorazpravne literature iz slovenskega tiska, in gl. tudi Pleterski 1985.

² »Ozemlje jadranskih Venetov se je razprostiralo do Istre in Slovenije, toda tudi do Koroške. Na tem ozemlju je bila najdena naša prva zapisana beseda. Vsa ta besedila lahko razložimo in razumemo s pomočjo jezika, ki smo ga odkrili na slovničnih tablicah iz Atest.« Matej Bor, v: Šavli-Bor 1988: 218.

³ »Veneti v severni Italiji so se poromanili, Veneti v vzhodnih Alpah [...] so preživelih razpad rimskega cesarstva. Njihovi potomci smo Slovenci. Razlika je le v tem, da se je pri zahodnih ohranilo – tudi v jeziku – več venetskih vplivov, pri vzhodnih pa manj. Iz enih kot drugih je po naselitvi novih plemen z vzhodnoevropskega območja nastalo novo ljudstvo, Slovenci, ki jim prav ta mešanica najrazličnejših praprvin daje poseben značaj, njihovo etnogenetsko identiteto.« Matej Bor, v: Šavli-Bor 1988: 223.

⁴ »Slovansko morfologijo in frazeologijo na tablicah, ki izvirajo iz atestinske pisarske šole pri svetišču boga ali boginje Rejtije (iz 5. stol. pr. n. št.). Razumljivo je, da to ni neznatna stvar. Če so Veneti bili Praslovani, in atestinske tablice to ne le potrjujejo, temveč nedvomno dokazujejo, potem je treba zavreči doslej uradno veljavne trditve, da smo prišli v naše kraje šele v šestem ali morda petem stoletju, ter se moramo vrniti k staremu prepričanju, da smo Slovenci avtohtono ljudstvo.« Matej Bor, v: Šavli-Bor 1988: 347.

razčlenbo venetskih besedil ter prevajanje napisov v kar največjem sozvočju s kulturnim ozračjem časa in družbe, v katerih so nastali.

VENETSKI NAPISI IN NJIHOV JEZIK. Zgodovinski dokazi o Venetih in njihovem jeziku temeljijo na dejanskih in pristnih napisih, ki so dovolj številni, da lahko govorimo o Venetih kot narodnosti in jezikovni enoti zgodnje Italije v železni dobi. Njihov jezik je ohranjen na približno 190 napisih, najdenih na ozemlju, ki ustreza podaljšani italijanski pokrajini Beneško (Veneto), na severovzhodnem delu Julijske krajine, na več mestih po Istri, Furlaniji in Koroški. Največ napisov prihaja iz mest Este ob Adiži (starodavne Ateste), Padova, Vicenza, Treviž (it. Treviso) in Belun (Belluno), nadalje z različnih najdišč v dolini reke Piave in v sosednjih dolinah, več jih je tudi z določenega števila arheoloških najdišč na sedanjem slovenskem govornem področju, npr. iz okolice Trsta, Škocjana, Čedad, Špetra Slovenov, Kobarida, Mosta na Soči, Idrije pri Bači, Slapa ob Idrijci, in z več krajev na planoti Gurina v zgornji dolini Zilje na Koroškem.⁷ Ti napisi so morali biti najzgodnejšim zgodovinarjem slovenskih dežel, kolikor so jim bili znani, prvi navdih in oprimek za to, da so najstarejše prebivalce svoje domovine istovetili s Slovani (najzgodnejša znana oblika slovenskega avtohtonizma).

Velina večina napisov z estovskega, vicenškega in padovskega območja, ki se zdijo središnji prostor venetskih arheoloških najdb, spada v obdobje od 6. do srede 4. stoletja pr. n. št., v čas, ko so stari Atestinci znani v klasični literaturi kot Veneti. Ti napisi so največ nagrobni in votivni, najdeni na posodah, zlasti žarah, mnogih med njimi s posvetilom boginji z imenom *Reitia*; napisi na raznih nagrobnih kamnih, na bronelih iglah in bronelih ploščah, kamnitih balvanih; in štirinajst bronelih abecednih tablic, na katerih so poleg samega

Zgled konkretnije jezikovne teze, neizrečene v Šavli-Boru 1988, bodi naveden iz Bor-Šavli-Tomažiča (1989: 420): »Venetščina stoji z eno nogo še v praslovanščini, z drugo pa že stopa naprej. Njeni sledovi so še danes živi v knjižni slovenščini, zlasti pa v slovenskih narečjih. Tako npr. obsoški *a*, ki je baje posledica akanja (adna = ena, atkuot = odkod) ali *ai* v ribniškem (maisit [= *mesiti*, op. R. L. L.], mainit [= *meniti*]), ki sem o njem že govoril, ugotavljajoč njuno istovetnost z letonskimi oblikami *maisit*, *mainit*, nista šla skozi steslovanško [starocerkvenoslovanško] fazo *o*, oziroma *ě*, temveč sta še ostanka iz venetskih časov. Isto velja npr. tudi za *ruoka*. Tako se glasi roka (stosl. rōka iz prasl. renka ali ronka) v ribniškem narečju – in v slovarjih letonskega knjižnega jezika. Že v poglavju, kjer primerjam letonske in slovenske besede, sem omenil, da sta dve popolnoma različni poti iz istih izhodišč do popolnoma enakih oblik kot sta *maisit* in *ruoka*, skrajno neverjetni. Toda poleg omenjenih posebnosti v venetščini in slovenskih narečjih jih je še cela vrsta v fonetičnem pogledu (vokalna redukcija), pa tudi v morfološkem (kratek infinitiv itd.). Knjižno slovenščino in slovenska narečja je oblikovalo sto in sto stvari [...] – toda venetske korenine so ostale. Ni jih mogoče ločiti od slovenske govornice.«

⁵ »Po dolgoletnem raziskovanju venetščine, ki me je bolj in bolj privlačila in zanimala, saj so bili spomeniki z napisi v tem jeziku najdeni tudi na še danes naših tleh, sem odkril, kar sem odkril. Slovansko morfologijo in frazeologijo na tablicah, ki izvirajo iz atestinske pisarske šole pri svetišču boga ali boginje Reitije. Razumljivo je, da to ni neznamna stvar.« (Podčrtal R. L. L.) Matej Bor, v: Šavli-Bor 1988: 347.

⁶ »/Edini filolog, ki se mu je doslej posrečilo, da je znanstveno razvozlat venetsko pisavo, je Matej Bor. Njegova čez vse pomembna študija je priobčena v drugem delu pričujoče knjige.« Jožko Šavli, v: Šavli-Bor 1988: 174. Gl. tudi Ivan Tomažič, v: Šavli-Bor 1988: 379–381.

⁷ Napisi, navedeni v pričujoči oceni, so naslednji: napisi na kamnitih ploščah iz Atest (danes Este): Es 1 – Es 4 (gl. Pellegrini 1967: 51–60); bronene tablice iz Atest: Es 23 – Es 26 (gl. Conway 1933, št. 1–5); napisa na bronelih zaponkah iz Atest: Es 40 (gl. Conway 1933, št. 16) in Es 59 (Conway 1933, št. 34); napisi na vazah iz Atest: Es 76 (Pellegrini 1967: 193–195) in Es 105 (Pellegrini 1967: 222–224); napis na broneni situli iz Škocjana na Krasu: Ts 1 (Conway 1933: 165); napis na zgubljeni situli iz Belluna: Bl 1 (Conway 1933, str. 157); napis na nagrobniku, odkritem v zgornji dolini Piave: Ca 1 (Conway 1933, št. 160); napis na valski situli (La Situla di Vale): Ca 4 (Conway 1933, št. 162); in dva fragmenta napisov v skalo, iz Würmlacha (planota Gurina na Koroškem): Gt 14 in Gt 16 (Pellegrini 1967: 623–624).

votivnega napisa črke abecede urejene bodisi po pravilnem abecednem redu ali v svojih kombinacijah s posebnimi črkami. Te tablice so zelo verjetno primerki vzorca, ki ga je moral prepisati vsak učenec abecede in katerega obvladanje je zadostovalo za pisanje in branje jezika.

Sami napisi so zapisani z zanje značilnim črkopisom, očitno sposojenim od Etruščanov, ki so si bili ustanovili naselbine po padski nižini pod konec šestega stoletja pr. n. št. Znamenita svojina venetske pisave je sistem ločil v besedilni nepretirganosti: samoglasniki, pred katerimi ni soglasnikov, in soglasniki, za katerimi ni samoglasnikov (razen tistih, ki jim sledi *r, l, n*), so redno pisani s piko ali središčno piko na obeh straneh črke (npr. *Re.i.tia*), čeprav, kakor se zdi, ta raba ločil v venetskem zapisovalnem sistemu nasploh ni imela praktične vrednosti (Beeler 1965).

Venetščina je bila indoevropski jezik. Carl Pauli, strokovnjak, ki je prvi načel vprašanje njenega položaja v jezikovni družini (Pauli 1891), ji je najbližjo sorodnico našel v skromno poznani govornici starodavne Ilirije, zato so venetščino skoraj šestdeset let redoma uvrščali med ilirske jezike. Vendar je to stališče danes od večine področnih raziskovalcev opuščeno; eni venetščini najbolj sorodni jezik vidijo v latinščini in drugih pripadnicah italske veje, drugi, npr. Hans Krahe po l. 1950, pa imajo venetščino za samostojno edinko (Krahe 1950). Za povsem nedvomen odgovor na to vprašanje je za zdaj še premalo dokazov. Zato so venetski napisi še zmeraj lahek plen ljudi, ki so na lovu za predzgodovinskimi rodovnimi in jezikovnimi podmenami.

BOROVE DOMISLI O VENETSKEM GLASOVJU. Matej Bor pri branju venetskih napisov na splošno sprejema glasovne vrednosti grafemov, o kakršnih so si specialisti za venetske napise edini od Carla Paulija l. 1891 naprej. Bor od tega odstopa v naslednjem: (1) Pikam v venetskih besedilih odreka sleherni fonemsko vlogo: tako izvirno *ne.r.ka*, morda žensko ime, postane *nerka* (Šavli-Bor 1988: 434). (2) Fonemsko prosto se mu premenjujejo *s ~ ś ~ š*. (3) »Pogosto« se mu fonetično premenjujejo tudi glasovi *z ~ ź ~ ž*. (4) Prosto se mu premenjujeta črki *s* in *z* (»podobno uporabi znamenja za ta dva glasova pri Adamu Bohoriču«). (5) Enote *g ~ γ ~ h ~ #* se mu premenjujejo kakor v »zahodnih slovenskih narečjih« (npr. Ramovš 1924: 233–239). V Borovi predpostavki: venetščina ni imela zvenečega zapornika *g*, njena črka ψ je stala za γ in *h* – »pač glede na to, za katero besedo gre« (sic!) (Šavli-Bor 1988: 207); v Borovi notaciji: *ogenj ~ oγeñ ~ hañ*. (6) Premena *v ~ b*, kakor je izpričana v zahodnih slovenskih narečjih (Šavli-Bor 1988: 204), npr. *vug* namesto *bug* za *bog* in *bišad* namesto *višad* = *višava* (Šavli-Bor 1988: 254), »kajti govorcem venetskega jezika kakor tudi govorcem zahodnih slovenskih primorskih narečij je skupno [sic!] prosto premenjavanje med *b* in *v*« (Bor-Šavli-Tomažič 1989: 242), četudi dejansko le pred sprednjimi samoglasniki (Ramovš 1924: 158). (7) Obstoj venetskega dvočrkja *kv*, ki se ne sme obravnavati kot latinski *q*, ampak kot slovenski sklop *kv* (Šavli-Bor 1988: 207). (8) Venetska premena *k ~ h* kakor v slovenskih oblikoglasnih dvojnicah *k tebi* proti *h komu* (Šavli-Bor 1988: 204).

Metodično zanimive so Mateja Bora fonološke interpretacije nekaterih znamenj starih venetskih napisov. Tako pravi, da je on sam znamenje $\triangleleft$ najprej bral za *d*; šele kasneje se je prepričal, da bi to znamenje utegnilo biti *r*, in to vsepovsod – »/razen v nekaterih primerih, ko se je venetska pisava že začela mešati z latinsko/« [brez primerov, R. L. L.]. »Prav tako se mi je upiralo, da bi v znaku $\times$ videl *d*, ker v etruščini [d] pomeni *z*. Tudi tu sem moral popustiti pred neizpodbitnimi argumenti [venetologov (Beeler 1949: 35, Conway 1933: 197); dodal R. L. L.], ki jih predstavlja predvsem transkripcija besede *donasto* [Šavli-Bor 1988: 203–204, Bor-Šavli 1989: 189–190], latinsko *donaut* in ne *zonasto* 'dal je'«.

Zanimiva je tudi Borova razlaga venetskega znamenja $\cdot|$ »/Venetologi berejo znamenje $\cdot|$ kot *h* [Pauli 1901, Conway 1933, Beeler 1949; dodal R. L. L.], za kar pa ni nobene trdne opore, kajti $\cdot|$ sploh ni črka, ampak preprosto opikčan *I (i)*« (Šavli-Bor 1988: 204). In dalje:

»Po hipotezi [venetologov, R. L. L.], ki je obveljala za edino pravilno, označuje ta črka dva glasova obenem – in sicer *j*, kasneje pa tudi *h*. Kadar stoji za *v*, naj bi nastal diagram *vh*, kar je znak za *f*« (Bor-Šavli-Tomažič 1989: 191). Toda – v dvoglasniških sklonilih na *-i*, *-ai*, *-ei*, *-oi* (prim. Conway 1933: 195, Beeler 1949: 4–5), gre morda celo za pravopisno zaznamovanje dolžine predhodnega samoglasnika, npr. ne *Rehtiah*, temveč *Rejtijaj*, ali celo *Rej ti jaj*, kot npr. v Borovi razčlenitvi venetskega napisa na enem od venetskih »chiodov« (Es 40): VI OUGON TAJ VI OUGON TNA DO NAS TO REI TI JAJ, in njegovem pesniškem prevodu: 'V ogenj tenj, v ogenj taj ob nas tu pojdi v raj!' (Šavli–Bor 1988: 300).

Borovo obravnavanje venetskih besedil se od klasičnih postavk jezikoslovcev, raziskujočih venetski jezik, odmika v še dveh izrazito »izvirnih« branjih venetske abecede. Znamenje $\exists$ Bor bere kot *je*- na začetku besede in *-e*- v drugih položajih. O logičnosti tega predloga bo govor niže. Glede grafema $\cdot|$, ki v tradicionalnem branju zaznamuje *glash*, v kombinaciji z *v* dvočrkju *vh* pa fonem *f* latinskega glasovnega sestava, Bor meni, da venetščina sploh ni imela glasu *f* razen, kakor praslovanščina, izjemoma v onomatopejskih in prevzetih besedah; dvočrkje *vh* v venetskih napisih torej po Boru ne more zaznamovati glasu *f*, marveč je sklop *vi* ali *vj* (gl. niže; Šavli–Bor 1988: 205–207).

Borovo ravnanje z venetsko-slovenskimi glasovnimi ujemanji se vsaj v dveh vidikih pobija kar samo. Prvič ga ruši Borovo poljubno površinsko primerjanje slovensko-venetskih izsečkov na podlagi čisto naključnih glasovnih podobnosti. Tako ravnanje krši osnovni predpogoj primerjalne metode, po katerem mora razčlemba vzporednic v sorodnih ali nesorodnih jezikih temeljiti na dvojni podobnosti: po zvoku in po pomenu. Pomenska podobnost je v Borovem postopku, kakor bomo še videli, v večini primerov izmišljena, tj. sloneča na podobnosti predpostavljenih glasovnih vrednosti črk, neupoštevanju zgodovinskega razvoja in zelo omejenem poznanju drugih jezikov, popolnoma samovoljno vnesena v izsečke venetskih napisov. Drugič pa Bor ne poskuša izdelati urejen zbir ponavljajočih se ujemanj in sistem pravilnosti v ujemanjih med primerjanima jezikoma. Kakor znano, bi moral biti prvi korak v to smer določitev fonetične vrednosti vsakega glasu in njegovih ustreznikov v primerjanih jezikih. Jezikoslovska dolžnost Mateja Bora bi bila dati bralcu zadovoljiv opis celotnega venetskega glasovnega sestava, nekaj takega kakor naslednja trditev o enem od glasov, niti najmanj ne nepomembnem v Borovi zamišljeni fonemski zgradbi:⁸

Venetski *e* ustreza – *e*-ju v latinski abecedi ali indoevropskemu *-e--ju* in *-e--ju* v vzporednih besedah sorodnih si jezikov (Beeler 1949: 18) – in – *e*-ju v zahodnoslovenskih abecedah, konkretno v slovenski, s tem da je ustreznik v vzglasju *je-* [kakor v današnji ruščini] (prim. Šavli–Bor 1988: 179–187).

Venetski napisi	Sorodni jeziki	Slovenščina
<i>v.e.ske.š</i> (?) Es 76 (Beeler 1949: 18)	lat. <i>vesces</i> (?) = ? (Whatmough 1934: 291/17)	<i>veskeš</i> = <i>kvišku</i> (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 356)
<i>ne.r.ka</i> Es 59 (Beeler 1949: 18)	<i>nerca</i> (?) = ? (Whatmough 1934: 291/19)	<i>nerka</i> = <i>naricalka</i> , iz psl. <i>*rek-ti</i> (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 250)
<i>lo.u.zera.i.</i> Ca 4 (Beeler 1949: 18)	lat. <i>libera</i> , gr. <i>'eleútheros</i> (Beeler 1949: 18)	<i>-lo uderaj</i> = (z drugačno razdelitvijo na besede, namreč [E] k goltanos do tolo uderaj

⁸ Krajšave v tem članku pomenijo: *gr.* = grško, *ie.* = indoevropsko, *lat.* = latinsko, *nar.* = narečno, *psl.* = praslovensko, *slov.* = slovensko, *stcsl.* = starocerkvenoslovensko, *stir.* = staroirsko, *stsaš.* = starosaško, *ven.* = venetsko. Druge so običajne.

		kanjej]) <i>udari</i> [ˈudari, udri po konjih] (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 250)
<i>.e. .n. nonio</i> Bl 1 Beeler 149: 18)	<i>enonio</i> = venetsko lastno ime (Whatmough 1934: 290/17)	<i>jeno</i> [ni on] = in [zdaj?], slov. nar. <i>ino</i> = <i>jenu</i> (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 253–254)
<i>.e.xo</i> Es 1, 2, 3 ... <i>passim</i> (Beeler 1949: 18)	lat. <i>ego</i> , gr. <i>'egó</i> (Beeler 1949: 18), stosl. <i>azъ</i> , psl. <i>*z</i> < ie. <i>*g</i> (Beeler 1949: 37)	<i>jego</i> = <i>njega</i> (Es 3) (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 339); predpostavljeni sta dve spremembi: 1. rusko <i>e-</i> , > <i>je-</i> v izvirnem <i>*ego</i> , 2. vzpostavljen <i>n-</i> po psl. predlogih <i>*sъn-</i> , <i>*kъn-</i> , <i>*vъn-</i>
<i>mexo</i> Es 23, 24, 25 ... <i>passim</i> (Beeler 1949: 18)	lat. <i>ego</i> , gr. <i>'egó</i> (Beeler 1949: 18)	<i>mego</i> = <i>jaz</i> (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 214–215); Bor: »slovanska analogna tvorba« (»upravičeno lahko domnevamo, da imamo tu staro imenovalniško obliko <i>me</i> , v podaljšani podobi <i>me-go</i> «); toda: o razmerju do pričakovanega vzglasnega prehoda <i>e-</i> > <i>je-</i> se tu molči (sic!)
<i>e.ku..peθari..s.</i> 'voznik' Pa 1, 2, 3, ... <i>passim</i> (Beeler 1949: 18)	lat. <i>equus</i> , stir. <i>ech</i> , stsaš. <i>eku-</i> (Beeler 1949: 18; tudi Conway 1933: 130–132)	<i>jekupetaris</i> (Pa 2, 3) = <i>popotujoč</i> [»s peketajočim konjem«] (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 261–263); tolmačenje, sloneče na podobi, vrezani v nagrobnik

BOROVO OBRAVNAVANJE VENETSKEGA SLOVNIČNEGA GRADIVA. Borovi slovnični dokazi za njegovo tezo so pripeti na njegovo izvirno trditev, da je treba ključ do skrivnosti venetskih napisov odmotati raz bronene tablice prvobitnih pisalnic starodavnih Atest, znane kot Abecedne tablice najstarejših severnoetrusčanskih pisav. Izmed teh je proučil posebno tablice iz serije Es 23 do Es 27, ki kažejo abecedna znamenja venetskega črkopisa, kombinacije nekaterih črk in segment s simboli *AKEO* (če beremo navzgor) oziroma *O E K A* (če beremo navzdol), dozdevno ena sama beseda, ponovljena šestnajstkrat v čaropisni razvrstitvi. Ker se dvoglasnik *OE* ne nahaja v nobenih drugih doslej odkritih venetskih napisih (Conway 1933: 88) in ker so venetoslovci zmeraj brali najprej najnižjo vrstico na tablicah, je bila čarna beseda navadno brana kot *AKEO*. To – od nemškega venetoslovca A. Deitricha l. 1911 predlagamo – čarilo naj bi bilo rabilo pač za nekakšen preprečevalni ščit na tablicah, namenjen obvarovanju pisarja pred uporabo (za)pisanih urokov ali zlonosne magije.

V prav tem ščitu je Matej Bor našel svoj »ključ do venetščine!«, kakor nam s ponosom pove v Šavli-Boru 1988: 199, namreč da se je zoper vso pamet klasičnih venetskih filologov odločil, (1) da bo vzel za izhodišče vrhno vrstico anagrama na tablicah in bral čarne besede

navzdol, tj. OEKA namesto AKEO, in (2) da bo izločil natanko isto vrhno vrstico tega anagrama z nepretrganim zapovrstjem črk *o*, grafično dovolj razobličeni, da jo je mogoče obravnavati kot okrasno predelilno vrstico počezno čez tablice. Tako se čarne besede na tablicah vse začenejo s sosledjem EKA. Zraven se je Matej Bor odločil, (3) da bo v anagram vključil tudi najspodnjejšo vrstico tablic z nizom znamenj, stoječih za *e h b t i s r š p l m n k i d v*, tako da se čarne besede anagrama berejo, na primer, EKAE, EKAH, EKAB, EKAT, EKAI, EKAR, EKAŠ, EKAP, EKAL, EKAM, EKAN, EKAK, EKAI, EKAD, EKAV; in (4) da bo spremenil v *je-* vse začetne *e-*je in ustrezno tudi nekaj mimogrede omenjenih in v nasprotju z zgornjimi fonemskimi omejitvami nezačetnih *e-*jev (Šavli-Bor 1988: 206) – »/kakor [se] še danes v ruščini [izgovarja je], četudi se z *e-* (*ego*, *jego* = slov. *njega*) zapisuje/«, namreč *jekaje*, *jekah*, *jekab*, *jekat*, *jekais*, *jekar*, *jekaš*, *jekap*, *jekal*, *jekam*, *jekan*, *jekak*, *jekaj*, *jekad*, *jekav* (Šavli-Bor 1988: 179–187, Bor-Šavli-Tomažič 1989: 199–210).

Te fonemske rekonstrukcije se zdijo glavni vir vsaj enega poglavja Borovega oblikoslovja venetščine, njene spregatve. Raznoterost skupnega inventarja glagolskih oblik je kajpada omejena z naravo in stanjem besedila, vendar je njegov celotni razpon še vedno daleč nad inventarji večine konservativnih filologov, ki se pečajo z venetskimi napisi. Conwayev inventar glagolskih oblik (Conway 1933: 190–191) na primer ugotavlja samo štiri spregatvene oblike. Borovo glagolsko oblikoslovje (Šavli-Bor 1988: 189–199) pa operira s kakim ducatom pregibalnih oblik. Conway ima: 3. os. ed. korenkega aorista *zoto*, lat. 'dedit'; -s--aorist *zona.s.to*, lat. 'donavit'; -es-aoristni vzorec *.a.tra.e.s.t.*, lat. 'adstruxit, executus est'; in dovršilniško (perfektno) ali sedanjiško obliko *ollo.u.kiθ.*, lat. 'obiacet, sepultus est'.

Na drugi strani pa Matej Bor trdi, da je s svojo analitično in opisno tehniko, zasnovano baje na sodobnih, zgodovinskih in predzgodovinskih vzorcih slovenskih, cerkvenoslovenskih, praslovenskih in splošnoslovenskih slovničnih struktur, identificiral – venetski nedoločnik, npr. ven. *jekati* = slov. *ječati*; ven. *jekaiti*, ponavljalna oblika istega glagola; kratki nedoločnik, morda celo namenilniško obliko, npr. ven. *jekat* = slov. *ječat*; oblika za 1. os. ed. sedanjika, npr. ven. *donasto* = slov. *donašam*; oblika za 2. os. ed. sed., npr. ven. *jekais* = slov. *ječiš*, ven. *goltanos* = slov. *goltneš* 'pogoltneš, požreš'; velelnik ednine, npr. ven. *jekaj* = slov. *ječi*, ven. *uderaj* = slov. *udari*, ven. *netijoj* = slov. *neti*, *zaneti*, ven. *osti* = slov. *ostani*; aoristne oblike, npr. za 1. os. ed. ven. *jekah* (v slov. aorista ni, razen v rezijanščini, pač pa v srbohrvaščini), za 3. os. ed. ven. *r(e)ka* = slov. *rekel je*, ven. *stiha* = slov. *utihnil je*, ven. *be* = slov. *bil je*; opisni tvorini pretekli deležnik na -l, npr. ven. *vajul* = slov. *vojeval*, ven. *metl* = slov. *(po)metel* [skledo žgancev; sic!]; vzorec za tvorini sedanji pridevniški deležnik oziroma deležje sedanjega časa, npr. ven. *jekaji* = slov. *ječaje*, ven. *turi* = slov. *utirajoč [si pot]*; tvorini pretekli pridevniški deležnik oziroma deležje preteklega časa, npr. ven. *mak* = slov. *premakniviši*, domnevno tvorjen, vendar nepravilno, po modelu ruskega *mjaknut'*, 'mehčati se', preteklik *mjak*, toda tvorini pretekli deležnik *mjakšij*; in vzorec za trpni pretekli deležnik, npr. ven. *arbon* = slov. *zagreben*, ven. *appioj* = slov. *opit*.

POTREBA PO STROGI PRIMERJALNOJEZIKOSLOVNI METODOLOGIJI. Znano je, da je eden najbolj primitivnih pristopov k neznanim jezikom ta, da jih beremo skoz slovar in slovnico, ki ju poznamo iz že naučenih jezikov ali iz aparata, ki je bil uporabljen za opis slovnice teh jezikov. Tak »turistovski odnos« do tujega in neznanega, sestojč iz presojanja vsega nenavadnega in drugačnega v jezikih po tistem, kar se najde doma (Nida 1946: 1), je obenem morda eden najnevarnejših odnosov do katerega koli jezika, ki bi ga jezikoslovni strokovnjak želel opisati. Kollár 1853 je prav to naredil s starimi preditalskimi in italiskimi (latinianskimi) napisi v svoji Staroitaliji slavjanski, Trstenjak 1878 precej isto, ko je stavil podmene o slovanskih prvinah v starih predromanskih in romanskih narečjih severne Italije. Matej Bor, žal, počne prav isto v svoji »venetski pustolovščini«, kakor imenuje svoj

raziskovalni projekt, s svojim »Schlüssel zur venedischen Sprachen« (Šavli–Bor 1988: 179–187).

Verodostojna jezikoslovna metodologija za obravnavanje jezikovne genetske povezanosti pa mora temeljiti na vrsti doslednih postopkov in preverb. Uporaba besednih primerjav, slonečih na pomenskih približkih, kaj šele besednih sopostavitev, slonečih na resničnih ali kvečjemu videznih podobnostih, npr. ven. *kolassiko* Ca 1 || slov. *koleselj* (Bor–Šavli–Tomažič 1989: 319) (pomen je tu pripisan po vklesani podobi!), ali ven. *brigdinaj* Es 105 || slov. *dnevne brige* (Šavli–Bor 1988: 299), še ni metoda, ampak komajda hevristična praksa.

Osrednjo značilnost primerjalne metode tvorijo ponavljajoča se ujemanja med verodostojnimi sorodnimi oblikami na osnovi glasovne in pomenske podobnosti. Tako pri iskanju pristnih sorodnosti ne šteje toliko velika glasovna podobnost dveh pisnih izsečkov, temveč bolj celotna pravilnost ujemanja. Vrh tega moramo tabelarizirati vse glasove, ki so si med sabo stali v nasprotju v katerem že danem položaju, in moramo primerjati prvine, ki so stale v nasprotju v kakem položaju, s tistimi, ki so si bile nasprotne v slehernem drugem položaju, da bi lahko določili, katera prvina v vsakem položaju spada k istemu fonemu kot katera prvina v drugem položaju. Šele takrat se lahko lotimo rekonstrukcije oblikoglasnih premen (morfofonemskih alternacij) in rekonstrukcije slovničnih vzorcev jezika. Nasproti takemu raziskovalnemu programu primerjalne metode, predpravici za resno jezikoslovno raziskovanje, ni preprosto sopostavljanje izsečkov iz napisov mrtvega jezika (500 pr. n.š.) in narečnih podatkov živega jezika, zabeleženih več ko dva tisoč let pozneje, ne za na sanke ne za na voz. Sopostavljalna metoda Mateja Bora tako rekoč pušča vničar bistveno preséjanje dozdevnih podobnosti med segmenti in oblikami primerjanih jezikov, ki bi morale peljati k vzpostavitvi besednih istovetnosti in resničnih glasovnih ujemanj. Nekaj takih blodnih korakov pri iskanju sorodnosti je bilo že omenjenih. Predložen par sorodnic bo v kaj šibko oporo, če gre na primer za zmotno ujemanje: ven. *.e.xo*, oblika, ki je redno uporabljana na grobnih žarah in ji sledi ime umrlega v rodilniku [= lat. *ego*, im. osebnega zaimka za 1. os. ed., podprto s psl. *azъ 'jaz', kjer je *z* iz ie. *ǵ (dodal R. L. L.)], je enako slov. *njega* (tož. = rod. os. zaim. za 3. os. ed. – prvotno csl. *ego*, oblika za rod. ed. anaforičnega zaimka) (prim. Bor–Šavli–Tomažič 1989: 431).

Ali: Oblikovne razlike v pomensko enačenih enotah: med nastavljenimi kratkimi oblikami iz venetskih napisov in slovenskimi narečnimi oblikami, skrajšanimi zaradi izpada glasu, npr. domnevano ven. *pširš* = slov. *poširiš* (2. os. ed. sed.) (Šavli–Bor 1988: 196); zaradi skrčenj, npr. domnevano ven. *jaj* = slov. *jahaj* (vel. ed.) (Šavli–Bor 1988: 296); zaradi samoglasniškega upada, npr. domnevano ven. *bug* ~ *bağ* ~ *vug* ~ *vok* = slov. *bog*, ali domnevano ven. *arse* = slov. *var'se*, slov. *varuj se*, ali domnevano ven. *uerse* = slov. narečno *ver'se* = slov. [*pre*] *veri se*; ali domnevano ven. *ša* = slov. nar. *oša* = slov. *šel*, *odšel*.

Jasno je tudi, da se onomatopejske oblike ne bi smele jemati za potencialno podporo podmeni o genetskem razmerju, ker je podobnost lahko posledica dejstva, da imajo različni jeziki nesovisne približanke zvokom v naravi, ne pa posledica skupnega rodovnika. Tako so, na primer, Borovi skonstruirani razbirki *jekat*, *jekam*, *jekaš*, *jekal*, *jekaj* za venetske obrazce *OEKAT*, *OEKAM*, *OEKAŠ*, *OEKAL* na Abecednih tablicah (Šavli–Bor 1988: 183–187, gl. više) in njihovo povezovanje s slovenskimi onomatopejskimi povedki v stavkih kot *Ženske hodijo na grob jekat in jokat, Jekam, ker nočem jokati, Kaj pa tako jekaš, Sever je jekal okoli voglov, Nikar več ne jekaj!* eden najboljših zgledov popolnoma samovoljno pridelanih ujemanj za podprte podmene o istoizvirnosti venetsčine in slovenščine.

Napačne oblikoslovne segmentacije strnjenege besedila, z nepriznanimi medbesednimi in medmorfemskimi razmejišči, poljubno projiciranimi v besedilo, lahko zadevo zahomotajo tako zelo, da sleherna filološka razčlemba postane nemogoča. Na primer: Iz nekega venetskega napisa na situli, najstarejši najdeni blizu Trsta (škocjanska situla, Ts 1) (Šavli–Bor 1988: 232–233), je Matej Bor kratek napisni segment, prečrkovan *.o.s.tiiareh* (Conway

1933: 165), z vzporednima oblikama *.o..s.t.katu.s* (Conway, št. 152), očitno osebno ime v im. ed. m. sp., in *.o.s.tiioh*, isto ime v rod. ed. (Conway, št. 125a), pri vsej njegovi enigmatičnosti razmejil kot *OSTI JAREJ* in raztolmačil kot slov. *Ostani zdrav!* V komentarju Matej Bor argumentira: »/Ven. *osti* = slov. *ostani*, sh. *ostaj* 'ostani!'. Staroslovansščina je imela dva korena *sta* in *sti*, kot ugotavlja že Miklošič. Velelniška oblika *sti* se je ohranila v slov. »oprosti« (Skok, Etim. rječnik)./« In: »/Ven. *jarej* = slov. *jar* (frühlingshaft, neu), npr. *jaro žito*. Beseda je splošno slovanska./« (Šavli-Bor 1988: 232–233). Vendar Borova sopostavljalna metoda v tem primeru nikamor ne pelje. Njegove oblike in formule ne podpirajo nujno njegove teze. Miklošičeva »dva korena« *sta*– in *sti*– za etimološka ujemanja nista relevantna. Nobenega *osti!* ni v slov. *ostani!* in *oprosti!*, in Borova oblikoslovna členitev velelnika *oprosti* nima nič opraviti s **sti*, na katerega cilja. Praslovanski **jar*–'zgodnji, mlad' sicer obstaja, povezovati ga je z ie. etimonom **hojoro* 'letos' in lat. *hornus* 'letošnji' (Vasmer 1973, pod *jara*), vendar *jarej* nima kaj iskati v skladenjski zgradbi zadevnega napisa.

Ali: bronena igla, najdena v starih Atestah (Conway 1933, št. 16), inventarizirana pod Es 40, nosi votivni napis, ki se z desne na levo bere: *vho.u.xo.n.tahvho.u.xo.n.tna..zona.s.to-rehtiiiah*. Dva segmenta v tem kratkem nanizu je lahko razpoznati. Prva beseda pri razmejevanju s skrajnega konca vrstice se zdi, da je *rehtiiiah*, tj. *Rehtiiiah*, dajalnik ednine imena *Rehtia* (venetska boginja, čaščena v Atestah), kakor se dajalnik zmeraj rabi za prejemnika daru na votivnih napisih. Segment pred tem imenom – *zona.s.to*, dokaj pogost v venetskih votivnih napisih kot *zonasto* in *zona.s.θo* (npr. Conway 1933, št. 33 & 102) – stoji za '(nekdo) je dal Rehtiji'. Kar ostane od naniza, segment *vhouxontahvhouxontna*, mora vsebovati osebek povedka 'je dal', spet razmeroma preprost problem. Tukajšnja razmejitev mora biti *vhouxont-ah—vhouxont-na*, dvodelno osebno ime z oblikoslovnima ali besedotvornima prvinama *-ah* in *-na*. Prvino *-ah* je brez težav razpoznati v več imenih na nagrobnikih in žarah; to je edninski roditeljski ženskega spola samostalnikov *a*–osnove, tako imenovani roditeljski matere; končnica *-na* pa je edninska imenovalniška končnica samostalnikov ženskega spola z *a*–osnovo. Obe končnici sta v tej kombinaciji v venetskih napisih nadvse pogosti. Rodilnik osebnega imena *vhouxontah*, dodan, kot matronim, nekemu drugemu imenu *vhouxontna*, ki je v imenovalniku, da osebek: *Vhouxontna, hči Vhouxonte*. Prevod celotnega posvetilnega napisa mora torej biti: *Vhouxontna, hči Vhouxonte, je dala Rehtii*.

Matej Bor pa, razčlenjujoč besedilce Es 40, nahaja – v svojem prepisu – takele podobnosti v besedah in oblikah: neobstoječo obliko **ougon* (segment v njegovi razmejitvi niza *vhouxontah*) istoveti s slov. *ogenj*; modificirano **viougontna* s cerkvenoslovanskim rod. ed. nedoločnega pridevnika (preteklega trpnega deležnika?) od osnovne, spet neobstoječe edninskoimenovalniške oblike **viugonti* = slov. *sežgan, upepeljen*; segment *taj* s slov. samostalnikom *tajna*, rod. mn. *tajn*; segment *tna* s slovenskim narečnim *tenjá* 'senc' (rod. mn. *tenjá ~ tenj*); segment *do nas to ~ ob nas to* 'sem kraj nas' s pričakovanim venetskim *donasto* (Šavli-Bor 1988: 299–301). Osupljajoče je, kako tu Matej Bor, ki ni jezikoslovec, ravnodušno in v nemarno nastavlja vrsto lažnih vzporednic, nesorodnih oblik iz morda niti ne preveč sorodnih jezikov, kar dela njegove primerjave, najblažje rečeno, silno vprašljive. Njegov slovenski tukajšnji prevod slove: »V *ogenj ta upepeljenca donašam Rehtiji*«, po nemško: »*Das im Feuer Eingeäscherte bringe ich an Reitija*«.

Prečudno, že kar groteskno razlago napisa na starem venetskem votivnem vrču najdemo v Šavli-Boru 1988 na str. 265–267, kjer Matej Bor razčlenjuje napis, ki ga nosi *La situla di Vale* (Ca 4), odkrita v Pieve di Cadore v zgornji piavski dolini (Conway 1933, št. 162). Conway je besedilce na tej situli razdelil takole: *. e.hk xo.l.tano.s zoto lo.u.zera.h kaneh*, in ga slovnično prevedel kot [?]ehk *Xoltanos je dal Louzeri* [?]. Oblika *louzerah* v izvirnem besedilu je dajalnik ednine ženskega spola od imena božanstva *Louzera* (lat. *Libera*

(Conway 1933)), ki mu je daritev izročena. Povedek je tu *zoto* '(on) je dal', 3. os. ed. korenskega aorista, v latinskem prevodu '*dedit*'. *Xoltanos* je osebek, moško ime v im. ed. Napis je poškodovan; zaradi loma bronine je ostal prvega segmenta zgolj košček, domnevno del moškega imena, v osebkovem sklonu, imenovalniku, morda *Kraehk*, v zvezi s *Xoltanosom* (Conway 1933: 159). Tudi zadnji člen *kaneh* je uganka; njegova domnevna končnica *-eh* kaže na daj. ed. ž. sp., morebiti pridevek božanstva *Louzera* (Conway 1933, št. 162).

Borova različica tega napisa slove: EJ K GOLTANOS DO TOLO UDERAJ KANJEJ. V Borovem prevodu: »Ej ko goltneš do tu-le, udari po konjih!«. Po nemško: »He! Wenn du bis hier getrunken, schlage die Pferde! (Dass heisst: Genug! Fahre Weiter!)«. Smisel naj bi bil: »Ej, ko izpiješ do tod-le [do napisne črte pod vrhnjim robom vrča], švrkni po konjih! (= Dovolj! Zdaj pa spet na pot!)'. Bistveni člen pri Borovem branju besedilca, tj. *goltanos*, je raztolmačen kot slov. *goltneš*, *pogoltneš*; *do to lo* = slov. približek *do tu-le* (v narečnem izgovoru); *uderaj* je približek slov. velelnika *udari*; *kanjej* pa je spoznano za slov. tož. mn. (*po*) *konjih*. Takemu jezikoslovno zelo spačenemu, neslovničnemu sporočilu, zelo brezpredmetnemu, trivialnemu raztolmačenju pomena votivnega napisa na situli je lahko vzrok samovoljna členitev besedila, toda sama členitev je morala biti porojena na valovih pesniškega navdiha svojega prevajalca. Morda je Matej Bor ta razpor začutil že sam, ko je samoodsežno ubesedil našo osuplost: »/Kaj pa, če je ta poezija [...] samo plod tvoje domišljije? Da nisi zašel s steze znanosti in spet zajezdil svojega pegaza?!« (Šavli–Bor 1988: 266–267, 301.)

Matej Bor se ne dela, da bi bil jezikoslovec, niti arheolog. Venetskih napisov se je lotil kot »ein genialer Dilettant«, kakor je nekoč sebe in svoje delo na nekaterih področjih označil Goethe (Šavli–Bor 1988: 227), čeravno bi se nam zdelo bolj prav – kot neizkušen ljubitelj, ki se ni zavedal vseh težav v zvezi z vprašanji, ki se jih je poloteval. To je pošteno stališče in to iskrenost je treba ceniti. »Venetska pustolovščina« ni bila za Mateja Bora nič več ko vandranje v fantastično. In tovrstnega vandraja je bilo v slovenski kulturni zgodovini v tem stoletju veliko, deloma iz popotne sle in zaradi nedolžnih užikov popotovanja, deloma, da bi se dokazal kak ozadnji prav. Matej Bor je to odkrito povedal: »/S tem bi bila etnogeneza Slovencev razvidno spremenjena in z njo tudi pogled na našo identiteto: od kod prihajamo in kaj vse določa naš jezik, naš značaj, našo zavest in podzavest, tudi če si tega nismo v svesti./« (Šavli–Bor 1988: 180.) Če bo tovrstna vandraja v neznanu še dalje opogumljala narodna nagnjenost k romantiziranju, utegnejo biti podobna poizvedovanja v intelektualno zadovoljstvo. Za tiste, ki simpatizirajo s takimi poizvedovanji, in za pripadnike sointeresnih skupin je izdaja Borovega eseja hrdvomno velik dogodek, za nas preostale, za prozaične jezikoslovce, pa se zdi veliko hrupa za nič.

Rado L. Lenček

Univerza Kolumbija, New York

Prevedel Velemir Gjurin

Filozofska fakulteta, Ljubljana

Navedenke

- Beeler, Madison Scott, 1949: *The Venetic Language*. Berkeley in Los Angeles: University of California Press.
- 1965: *Venetic Language*. *Encyclopaedia Britannica*, 15. izd. (natis 1965).
- Bloomfield, Leonard, 1933: *Language*. New York: Henry Holt and Company.
- Conway, Robert S., 1933: *The Venetic Inscriptions* [= R. S. Conway, J. Whatmough, S. E. Johnson: *The Prae-Italic Dialects of Italy*; I. od 3 knjig]. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Grafenauer, Bogo, 1988a: O izvoru slovenskih prednikov, I–II. Odgovori na vprašanja o avtohtonističnih teorijah v zvezi s prihodom slovenskih prednikov v sedanjo domovino v 6. stoletju. Pogovor

- pripravil Branko Marušič. Primorska srečanja 82–83 (Nova Gorica: Založba Lipa Koper), 298–309; št. 84–85, str. 409–417.
- 1988b: Ob tisočstiristoletnici slovenske naselitve na današnje slovensko narodnostno ozemlje. V: Pavel Diakon (Paulus Diaconus): Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum) (Maribor: Založba Obzorja), 321–422.
- Hockett, Charles F., 1958: *A Course in Modern Linguistics*. New York: The MacMillan Company.
- Kollár, Ján, 1853: Staroitalia slavnjanská aneb objevy a důkazy živlů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a v literatuře nejdávnějších vlaských a sousedních kmenů, z kterých zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavané nad jiné četnější byli. Dunaj: V Císařské královské dvorské a státní tiskárně.
- Krahe, Hans, 1935: (oc.) *The Prae-Italic Dialects of Italy*. Vols. I–III, by R. S. Conway, S. E. Johnson, and J. Whatmough. V: *Indogermanische Forschungen* 53 (Berlin/Leipzig: Walter de Gruyter), 63–72.
- 1950: *Das Venetische. Seine Stellung im Kreise der verwandten Sprachen*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag. [= Sitzungsberichte der Jahrg. 1950, 3. Abhandlung.]
- Lejeune, Michel, 1974: *Manuel de la langue vénète*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Nida, Eugene A., 1946: *Morphology. The Descriptive Analysis of Words*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Pauli, Carl, 1891: *Die Veneter und ihre Schriftdenkmäler*. [Altitalische Forschungen 3.] Leipzig: J. A. Barth.
- Pellegrini, Giovan Battista, in A. L. Prosdocimi, 1967: *La lingua venetica, I–II*. Padova: Istituto di glottologia dell'Università; Firenze: Circolo linguistico fiorentino.
- Pike, Robert L., 1947: *Phonemics. A Technique for Reducing Languages to Writing*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Pleterski, Andrej, 1985: Veneti – naši davni predniki? Znanstvena metoda, po kateri bi utegnil biti Jezus Kristus Slovenec. Naši razgledi (Ljubljana; 9. avgusta 1985), 450–451.
- Pulgram, Ernst, 1985: *The Tongues of Italy. Prehistory and History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Ramovš, Fran, 1924: *Konzonantizem (= Historična gramatika slovenskega jezika 2)*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Šavli, Jožko, 1985: Veneti – naši davni predniki? Glas Korotana 10 (Dunaj), 23–125.
- Terstenjak, Davorin, 1878: *Slovenščina v romanščini*. Celovec: samozaložba.
- Vasmer, Max, 1964–1973: *Ètimologičeskij slovar' russkogo jazyka, I–IV*. Perevod s nemckogo i dopolnenija O. N. Trubačeva. Moskva: Izdatel'stvo «Progress».
- Vetter, Emil, 1939: *Etruskisches: Zur altetruskischen Silbeninterpunktion*. Glotta (Göttingen) 27, 157–162.
- Whatmough, Joshua, 1934: *New Venetic Inscriptions from Este*. V: *Classical Philology* 29 (Chicago, Ill.: The University of Chicago Press), 281–292.